

לאור בנושאים אלה במהלך השנים, כמו התערבויות בינלאומיות (קרצ'ר, 2015) או בנושא משפט בינלאומי (בן־נפתלי ושיני, 2006). ואולם ספרים אחדים אלה בוחנים זוויות ספציפיות בלבד בתחום. ספר הלימוד של אמירה שיף, ראשת התוכנית ליישוב סכסוכים באוניברסיטת בר־אילן, בא לתקן מצב זה ולתת לקוראים את הכלים התאורטיים להבנת התופעה.

בבואנו לבחון את גודל ההישג והתרומה של הספר יש להבין כי האסכולה האמריקאית בהשכלה גבוהה מושתתת על ספרי לימוד (Text books), אשר מניחים את היסודות התאורטיים והאמפיריים ללימוד מבואות של תחום ידע מסוים.

בבואנו לבחון את גודל ההישג והתרומה של הספר יש להבין כי האסכולה האמריקאית בהשכלה גבוהה מושתתת על ספרי לימוד (Text books), אשר מניחים את היסודות התאורטיים והאמפיריים ללימוד מבואות של תחום ידע מסוים. כתיבה של ספר לימוד שונה מכתבת מחקרים. בעשורים האחרונים פורסמו מגוון ספרים וגישות ללימוד הנושא של ניהול ויישוב סכסוכים, למשל ספרם של קולמן, דויטש ומרקוס כולל יותר מ־50 פרקים הבוחנים את נושא הסכסוכים בעיקר מן הזווית של הפסיכולוגיה החברתית (Deutsch et al., 2014). גישה שונה של רמזבות'ם, ווד האוס ומיאל מתארת את תחום ניהול ויישוב סכסוכים על ידי אפיון של כל שלב בסכסוך – מטרם הסכסוך ועד לאחריו – לצד היבטים תמטיים דוגמת אתיקה ומגדר (Ramsbotham et al., 2016). גישה שלישית מופיעה בספרם של ברקוביץ', קרמניוק וזרטמן, שבו עשרות פרקים המחולקים לפי שיטות מחקר, גורמים לסכסוך וגורמים ליישוב סכסוכים (Bercovitch et al., 2008). אין שיטה אחת נכונה ומושלמת, ותמיד יש מקום לעדכן את הספרות.

ספר הלימוד של אמירה שיף שונה מן הספרות שהוצגה לעיל. הוא מחולק לשישה פרקים תמטיים, אשר כל אחד מהם פורס לא רק את תפיסות היסוד אלא גם מפנה לספרות עדכנית של החוקרים המובילים בתחום. עבור תלמידי מחקר וחוקרים שירצו לפתח בעתיד את הידע שלהם בתחום מהווה ספר זה בסיס טוב לדרכים שבהן אפשר לקיים דיון תאורטי. כלומר מטרתו העיקרית של הספר היא הנגשה ושימת דגש על היכרות עם גישות תאורטיות בתחום.

הפרק הראשון מסביר את נושא הסכסוך ביחסים בינלאומיים תוך עמידה על הנחות יסוד ריאליסטיות או ליברליות ועל הבחנות בין ניהול ליישוב סכסוכים

חידושים בהוראת יישוב וניהול סכסוכים בישראל

חן קרצ'ר

אוניברסיטת אריאל בשומרון

שם הספר: **יישוב סכסוכים בזירה הבינלאומית**

מאת: אמירה שיף

הוצאה: למדא – האוניברסיטה הפתוחה

שנה: 2023

מס' עמודים: 425

הספר **יישוב סכסוכים בזירה הבינלאומית** הוא פרק עמל רב שנים של מחברת הספר, אמירה שיף, שהיא אחת מן המומחיות החשובות בארץ בתחום זה. למרבה הצער, למרות פיתוח תוכניות מגוונות ליישוב ולניהול סכסוכים וחשיבות הנושא הנלמד במחלקות הלימוד השונות בארץ, עד כה לא היה זמין בעברית ספר מקיף ושלם בנושא ניהול ויישוב סכסוכים. סטודנטים וכל מי שרצו להרחיב את השכלתם בתחום עשו זאת ללא ספר לימוד תאורטי שיטתי בעברית. הוצאת הספרים לא מצאו כי משתלם להן לתרגם לעברית יצירות מופת שנלמדות בקורסים שונים במוסדות להשכלה גבוהה בארץ. מסיבות מובנות, חלק הארי של הספרות שהתפרסמה בעברית עוסק בעיקר בסכסוך הישראלי-פלסטיני, ומכאן מחקר רבים תורמים זוויות ראייה שונות על הסכסוך (בר־סימן טוב, 2010).¹ ותיקים בתחום מכירים ספרות אשר יצאה

את הגישות לנושאים כגון זהות, כבוד וצדק, אשר צריכות להביא גם להתפייסות.

כיוון שהספר יצא לאור על ידי האוניברסיטה הפתוחה, יש כמה החלטות עריכה שכנראה נובעות מסדרי עדיפויות פדגוגיים ומשיטת ההוראה באוניברסיטה. למשל, אורך הפרק השלישי בנושא המשא ומתן הוא כ־120 עמודים. לעומת זאת הפרקים הרביעי והחמישי יחדיו מונים כ־80 עמודים. גם סדר הפרקים תמוה; יש קשר ישיר בין הפרק השלישי לבין החמישי והשישי, שכוללים גישות המרחיבות את הפרדיגמה של יישוב הסכסוך.

יתרונות הבניית הפרקים לאנשי הוראה, מחקר וסטודנטים, או לאנשים הרוצים להכיר את התחום טמונים בשיטה הדידקטית. כל פרק מובנה בהסברים נהירים לצד ביאור מושגים והצגה של מקרי בוחן תמציתיים. הספר עשיר בדוגמאות בנות זמננו מרחבי העולם וגם מאזורנו, ויכול לשמש קרקע פורייה להרחבת הדיון. דוגמה לפיתוח מוצלח של מקרי בוחן מול התאוריה מופיעה בפרק החמישי, בחלק הבוחן התערבות הומניטרית. שיף מקדישה חמישה עמודים להשוואה בין המניעים להתערבות בלוב לעומת הסירוב להתערב בסוריה (עמ' 301-306). ניתוח מעמיק זה מסייע להבין היבטים מרכזיים בספר. מומלץ לעוסקים בהוראה תוך שימוש בספר להעשיר את התאוריות והמושגים הנלמדים בו בעזרת לימוד שיטתי של מקרי בוחן. כך למשל, בנושא כמו סיוע הומניטרי בסוריה יש התייחסות לכל רמות המשא ומתן, לבעיה של התפתחות ושינוי התנאים הפנים־מדינתיים, האזוריים והבינלאומיים בסכסוך, וכמובן להבחנות בין גישות רציונליות, תרבותיות וגישה של פסיכולוגיה חברתית.

לסיכום, הספר מהווה פריצת דרך חשובה להוראה בתחום ניהול ויישוב סכסוכים בשפה העברית. מלאכת המחשבת של שיף תסייע למכלול תוכניות הלימוד וההוראה בתחום בעשורים הקרובים, ויש לקוות כי תסייע גם לחדד ולשפר את השימוש במושגי מפתח באופן מושכל בקרב הציבור הישראלי, המקצועי והחובבני. בכל הנוגע לקורסים שלי, כבר הוספתי את הספר לסילבוס.

ד"ר חן קרצ'ר הוא מרצה במחלקה למזרח התיכון ומדעי המדינה באוניברסיטת אריאל. תחומי המחקר שלו כוללים חקר מבצעי שלום, כיצד שיח תקשורתי ודיפלומטי משפיע על דיפוזיה של נורמות בינלאומיות וכן תאוריות של ניהול סכסוכים, בדגש על המזרח התיכון. מחקריו האחרונים התפרסמו בכתבי עת מובילים כגון: *Journal of International Human Rights, Critical Studies on Terrorism* ו־*Ethnopolitics*. kertcherc@gmail.com

וטיפולוגיה של סכסוכים. פרק המשנה הסוקר את תולדות ההתפתחות של התחום חשוב במיוחד להבנת העושר של התחום, שהוא אינטרדיסציפלינרי ומשלב היסטוריה, יחסים בינלאומיים, מדע המדינה ופסיכולוגיה חברתית. נושא הפרק השני הוא ניהול סכסוכים. הפרק מסביר מגוון אסטרטגיות כגון סנקציות, הסדרים ושימוש בעוצמות רכות וקשות. הדיון בדיפלומטיה כופה והדוגמאות של משבר הטילים בקובה ומשטר הסנקציות על איראן מסייעים להנהיר לקוראים את דרכי השימוש באסטרטגיות השונות. כל הגישות הללו מושתתות על גישות רציונליות מבוססות אינטרס, או על פסיכולוגיה חברתית.

הפרק השלישי, המהווה כשליש מכלל הספר, דן באחד הנושאים העיקריים בשדה – המשא ומתן. במרכז הפרק נלמדות פרדיגמות המיקוח ופתרון הבעיות, שהן אבן יסוד לשיטות משא ומתן ויכולות לשמש לא רק ביישוב סכסוכים אתנו־לאומיים ובינלאומיים. פרק זה מומלץ לעיון לכל אלו המתמקדים במחקר של פעילות תיווך או עוסקים בפועל בהשכנת שלום בזירה הבינלאומית, שכן הוא עשוי להיות בעל ערך מוסף עבורם. לעיתים אנחנו מוצאים שמתווכים בזירה הבינלאומית, גם המוכשרים ביותר, מתנהלים באופן אינטואיטיבי ובדרך פחות סדורה ושיטתית. אלה יוכלו לצאת נשכרים מהבנת המסגור, הכלים ושיטות הפעולה שנמצאו יעילים בפעולות תיווך במקרים אחרים המופיעים בפרק זה.

הפרק הרביעי בוחן התערבויות בינלאומיות בסכסוכים. הפרק סוקר שתי אסטרטגיות עיקריות: דיפלומטיה מונעת והתערבות הומניטרית. למרבה הצער, כנראה על מנת להתגבר על רוחב היריעה של הנושא, הקוראים אינם נחשפים לטיפולוגיה הנרחבת של שדה ההתערבויות, כגון משקיפים, כוחות חיץ, בניית מדינה, בניית אומה, כוחות אכיפה וכוחות שיטור בינלאומיים. כיוון שמשלהי המאה ה־20 יצאו לפועל עשרות מבצעים על ידי ארגונים בינלאומיים דוגמת האו"ם, ארגון איחוד אפריקה ונאט"ו, היה מקום לפחות להזכירם בנספח. הפרק החמישי בוחן את האסכולה הבין־תרבותית למשא ומתן. הפרק מסייע לבסס את חשיבותה של התרבות במשא ומתן. הדיון התרבותי מניח כי תקשורת בין צדדים המגיעים מתרבות שונה תהיה מסובכת יותר, כיוון שהגורם הבין־תרבותי הוא גורם מתערב.

הפרק השישי בוחן את האסכולה של פסיכולוגיה פוליטית. בניגוד לאסכולה הרציונלית למשא ומתן, מניחה אסכולה זו כי לצד בעיות מבניות דוגמת סכסוך סביב סוגיה גיאופוליטית או ביטחונית, ישנן מחלוקות סביב רגשות וצרכים בסיסיים שיש לטפל בהן. פרק זה סוקר

מקורות

- בן-נפתלי, א' ושני, י' (2006). **המשפט הבינלאומי בין מלחמה לשלום**. רמות.
- ברסימן-טוב, י' (עורך) (2010). **חטמים לשלום בסכסוך הישראלי-פלסטיני**. קרן קונרד אדנאור ומכון ירושלים לחקר ישראל.
- קרצ'ר, ח' (2015). **האו"ם ושמירת השלום, 1995-1988**. הוצאת ספרים ע"ש י"ל מאגנס.
- Bercovitch, J., Kremenyuk, V., & Zartman, I.W., (eds.) (2008). *The SAGE handbook of conflict resolution*. Sage.
- Coleman, P.T., Deutsch, M., & Marcus, E.C., (eds.) (2014). *The handbook of conflict resolution: Theory and practice* (3rd ed.). Josey-Bass and Wiley.
- Ramsbotham, O., Woodhouse, T. & Miall, H. (2016). *Contemporary Conflict Resolution* (4th ed.). Polity Press.

הערות

- 1 ראו גם ספרי עיון שיצאו לאור על ידי המכון למחקרי ביטחון לאומי, מכון טרומן ומרכז תמי שטינמץ למחקרי שלום.